

***Поляков В.М.***

*Національний університет «Одеська юридична академія»,*

*аспірант кафедри кримінального права*

## **КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА У КОНТЕКСТІ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Стаття 1 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі - Протокол №1) передбачає захист права власності, як одного із базових прав людини та громадянина [1]. В цій же статті існують виключення, що передбачають можливість втручання держави у право власності особи, за умови врахування інтересів суспільства та принципів, що діють у міжнародному праві.

У науці кримінального права не вщухає дискусія з приводу того, що конфіскація майна, як вид кримінального покарання порушує ст. 1 Протоколу №1.

Для з'ясування того, чи може порушувати конфіскація майна ст. 1 Протоколу №1, варто розглянути критерії та принципи висунуті Європейським судом з прав людини (далі - ЄСПЛ), яким повинні відповідати діяння, що пов'язані з вилученням майна в осіб, які вчинили кримінальне правопорушення. До таких критеріїв слід віднести:

- 1) втручання у мирне володіння майном повинно здійснюватися лише на підставі закону;
- 2) та чи інша міра посягання повинна відповідати суспільному інтересу;
- 3) позбавлення права власності повинно бути пропорційним, тобто таким, що засноване на принципі справедливого балансу між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням в право власності, та інтересами особи, яка страждає від такого заходу [2].

Аналізуючи справу Фрізен проти Росії, ЄСПЛ при винесенні рішення вказав на недотримання першого критерію, який передбачає те, що будь-яке втручання у право власності повинно відповідати та здійснюватися в межах закону тієї чи іншої країни. Так, порушення ст. 1 Протоколу №1 було встановлено в справі Фрізен проти Росії. Підприємство чоловіка заявниці надало безвідсоткову позику на придбання автомобіля. Гроші були перераховані безпосередньо на банківський рахунок агента з продажу автомобілів. Два роки по тому чоловік заявниці був

засуджений за шахрайство у великих розмірах. Суд розпорядився про конфіскацію його майна, деяких предметів домашнього вжитку, а також машини заявниці. Остання, звернулася до ЄСПЛ зі скаргою на те, що її автомобіль був конфіскований за злочини вчинені її чоловіком. Суд зазначив, що не дивлячись на вагомий суспільний інтерес в конфіскації машини заявниці, національні суди повинні були привести законні підстави для подібного рішення. Суд зазначив, що національні суди не згадали жодного положення закону, що дає право на застосування конфіскації машини заявниці, ні в ході кримінального провадження щодо чоловіка заявниці, ні в ході проведеного нею цивільного розгляду [3].

Таким чином, застосування кримінально-правової конфіскації повинно відповідати національному кримінальному законодавству. В даному випадку, суд не навів ніяких доказів з приводу того, що вказаний транспортний засіб був придбаний на кошти, які були отримані внаслідок вчинення злочину.

Як визначає ЄСПЛ, суспільний інтерес - це загальний, публічний інтерес. Він може включати інтерес держави, окремих регіонів, громад або сфер діяльності людини. В справі *Paulet v. the United Kingdom* Суд розглянув питання з приводу правомірності конфіскації заробітної плати, отриманої за чотири роки. Заявник при влаштуванні на роботу, надав підроблений паспорт і згодом після чотирьох років він був засуджений за використання фальшивих документів. Суд встановив, що мало місце порушення ст. 1 Протоколу №1 до Конвенції. Так, при розгляді справи про використання фальшивого паспорта, суди Великобританії досить вузько підійшли до справи. Конфіскація за використання фальшивих документів була застосована в інтересах суспільства. Але національні суди не підійшли до справи індивідуально та не відмітили, що заробітна плата була зароблена трудом заявника. Звернувши увагу на дану обставину, ЄСПЛ вирішив те, що конфіскація заробітної плати заявника була втручанням в право на безперешкодне володіння майном [4].

Поняття «в інтересах суспільства» не можна розуміти як таку умову, що вимагає використання вилученого майна в інтересах отримання суспільством прямої вигоди від вилучення майна. Отже, вилучення майна засудженої особи за вчинення злочину, вчиняється з метою виконання кримінально- правової політики, спрямованої на зміцнення соціальної справедливості в суспільстві. Вказані заходи, можна правомірно вважати заходом, здійсненим «в інтересах суспільства» [2].

Переходячи до принципу справедливого балансу, варто розглянути Справу «Ісмаїлов проти Росії». 17 листопада 2002 р. заявник прибув у м. Москву з м. Баку. При собі він мав 21 тис. 348 доларів США, отриманих від продажу квартири в м. Баку. Проте в митній декларації він зазначив, що перевозить 48 доларів США, тоді як згідно із законодавством Російської Федерації (далі — РФ) митному декларуванню підлягають гроші в сумі понад 10 тис. доларів США. Митні працівники виявили решту грошей у його багажі. Заявнику було висунуто обвинувачення за ознаками контрабанди.

Суд вважає, що для того, щоб втручання вважалось пропорційним, воно має відповідати тяжкості правопорушення, зокрема недотриманню вимоги щодо внесення відомостей до митної декларації, а не тяжкості будь-якого злочину, який можна припустити (наприклад, відмивання грошей або ухилення від сплати податків), який насправді не було доведено. Сума, конфіскована у заявника, була для нього значною, оскільки це були всі гроші отримані від продажу квартири його матері в м. Баку. Шкода, яку заявник потенційно міг завдати органам влади, була б незначною: він не ухилився від сплати мита та інших зборів і не завдав державі іншої шкоди. Якби ввезені гроші він не задекларував, органи влади РФ лише не отримали б інформацію про те, що ці кошти опинилися на території даної країни. Метою конфіскації було не відшкодування майнової шкоди, завданої державі, оскільки вона не зазнала ніяких збитків внаслідок невнесення заявником відомостей до митної декларації, а кара.

Уряд РФ не переконав Суд та навіть не послався на те, що основне покарання не було достатнім для досягнення бажаної мети: перешкодити вчиненню нових злочинів, покарати за порушення вимог щодо декларування та запобігти їх порушенню. За цих обставин застосування конфіскації, за оцінкою Суду, було непропорційним, оскільки становило «особистий та надмірний тягар» для заявника [5].

Таким чином, можна прийти до висновку та зазначити те, що будь-яке вилучення, в тому числі й те, яке реалізується шляхом кримінально-правової конфіскації, повинно відповідати законним вимогам, суспільному інтересу та принципу справедливого балансу. При застосуванні конфіскації майна, як виду кримінального покарання, можливі наступні проблеми у контексті вищезгаданих вимог.

Так, конфіскація майна полягає у вилученні майна особи, яке знаходиться в її законній власності. Суди, призначаючи конфіскацію всього майна, не звертають увагу на той момент, що

серед майна яке отримане законним шляхом, може бути й таке, що отримане внаслідок вчинення злочину. Подібне вилучення, вже буде порушувати вимоги закону.

При конфіскації майна особи, яке знаходиться в її законній власності, досить складно дотриматися розумного балансу між інтересами держави (суспільства), пов'язаними з втручанням в право власності, та інтересами особи. В такому випадку, конфіскація майна повинна бути виключно виправданою та аргументованою. На нашу думку, не зовсім є виправданою можливість застосування конфіскації майна за злочини проти основ національної безпеки України та громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості. З приводу аргументованості, варто зазначити, що національні суди, призначаючи конфіскацію майна, у вирокх не наводять ніяких аргументів з приводу її доцільності застосування як додаткового покарання поряд з основним, тим самим спричиняють «особистий та надмірний тягар» для особи.

### Література:

1. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20.03.1952 URL:  
[http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994\\_535](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_535)
2. Европейские гарантии права собственности и его украинская декларативность URL: <http://sud.Ua/newspaper/2015/11/02/82812-evropejskie-garantii-prava-sobstvennosti-i-ego-ukrainskaya-deklarativnost/print>
3. Прецеденты Европейского Суда по правам человека: решения по существу, вынесенные в отношении России URL: <http://www.ehracmos.memo.ru/files/tr-man-ch8.pdf>
4. Case of Paulet v. the United Kingdom URL:  
[http://www.doughtystreet.co.uk/documents/uploaded-documents/CASE\\_OF\\_PAULET\\_v.\\_THE\\_UNITED\\_KINGDOM.pdf](http://www.doughtystreet.co.uk/documents/uploaded-documents/CASE_OF_PAULET_v._THE_UNITED_KINGDOM.pdf)
5. Справа «Ісмаїлов проти Росії» Рішення від 6 листопада 2008 р.  
Справа про конфіскацію майна URL:  
<http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/3adf2d0e52f68d76c2256c080037bac9/7e55cb25c1936b72c225767a0033a7db?OpenDocument>

